

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДЕПАРТАМЕНТ ОСВІТИ, НАУКИ ТА МОЛОДІЖНОЇ ПОЛІТИКИ ІВАНО-
ФРАНКІВСЬКОЇ ОБЛДЕРЖАДМІНІСТРАЦІЇ
ІВАНО-ФРАНКІВСЬКИЙ ОБЛАСНИЙ ЕКОЛОГО-НАТУРАЛІСТИЧНИЙ
ЦЕНТР УЧНІВСЬКОЇ МОЛОДІ

ПОГОДЖЕНО

Протокол засідання науково-
методичної ради Івано-Франківського
обласного інституту післядипломної
педагогічної освіти
від 31.08.2018 року № 5

ЗАТВЕРДЖЕНО

Наказ департаменту освіти,
науки та молодіжної політики
Івано-Франківської
облдержадміністрації
від 24.04.2019 року № 285

Навчальна програма з позашкільної освіти
еколого-натуралістичного напрямку
«Плекаємо сад»
(216 год.)

1 рік навчання

Автор:

Мартинюк Леся Дмитрівна – методист відділу екології Івано-Франківського обласного еколого-натуралістичного центру учнівської молоді.

Рецензенти:

Волчовська-Козак О. Є. – кандидат біологічних наук, доцент кафедри біології та екології ДВНЗ «Прикарпатський національний університет ім. В. Стефаника».

Бойко О. М. – методист еколого-натуралістичного відділу Івано-Франківської міської дитячої екологічної станції Івано-Франківської міської ради.

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Програмою гуртка «Плекаємо сад» передбачено поглиблення знань вихованців щодо вивчення плодових і ягідних культур, їх вирощування, різновид сортів, культивування.

Навчальна програма з позашкільної освіти еколого-натуралістичного напрямку «Плекаємо сад» спрямована на реалізацію в гуртках, творчих об'єднаннях закладів загальної середньої та позашкільної освіти. Програма розрахована на вихованців віком 9-14 років.

Навчальна програма «Плекаймо сад» розроблена на основі програми «Юні садівники» зі збірника Навчальні програми з позашкільної освіти еколого-натуралістичного напрямку: еколого-біологічний профіль/ (за загальною редакцією В.В. Вербицького). – К.: НЕНЦ, 2013. (рекомендовану Міністерством освіти і науки).

Мета програми – формування базових компетентностей вихованців у процесі вивчення плодових та ягідних культур.

Основні завдання передбачають формування таких компетентностей:

пізнавальної: ознайомлення дітей з плодовими та ягідними культурами, агротехнікою їх вирощування, з елементарними поняттями сортової різноманітності основних плодово-ягідних культур, які вирощуються в садах України; з шкідниками та хворобами саду і методи боротьби з ними, з поняттям про сад, розсадник, шкільку, з основами дослідницької діяльності;

практичної: розвиток вміння реалізовувати теоретичні знання на практиці, формування навичок вирощування плодово-ягідних культур, ведення фенологічних спостережень, польового щоденника, уміння обирати потрібні джерела інформації та користуватися ними;

творчої: розвиток творчої ініціативи, формування творчих здібностей, потреби у творчій самореалізації, розвиток спостережливості, уваги, формування досвіду проектної та дослідницької діяльності;

соціальної: розуміння принципів збалансованого розвитку, усвідомлення важливого значення плодово-ягідних культур, формування екологічної культури, самовизначеності, самоосвіти та саморозвитку, навички міжособистісної взаємодії, здатності працювати в команді.

Навчальна програма передбачає один рік навчання:
основний рівень (1 рік навчання) – 216 години на рік, 6 години на тиждень.

Залежно від змісту програми педагог може застосовувати різні форми та методи навчання: бесіди, лекції, практичні заняття, ігри, вікторини, тренінги, екскурсії, дослідницька робота.

З метою ефективного засвоєння теоретичного матеріалу програма передбачає практичні заняття з вирощування, догляду за плодовими та

ягідними культурами, захисту від хвороб та шкідників. Робота в гуртку дасть змогу набути практичних умінь і навичок у галузі садівництва.

Планувати роботу гуртка потрібно так, щоб теоретичний матеріал поєднувався з практичними завданнями: закладаннями дослідів, спостереженнями під час екскурсій, роботою в саду, роботою на навчально-дослідній земельній ділянці, участю у зльотах, зборах, виставках, конкурсах. Керівник гуртка повинен приділяти увагу правилам безпеки під час роботи в саду, під час екскурсій, походів.

Керівник гуртка в установленому порядку може вносити зміни до розподілу навчального часу на вивчення окремих тем програм, враховуючи вік, інтереси вихованців, стан матеріальної бази закладу, у якому працюють гуртки.

НАВЧАЛЬНО-ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва розділу, теми	Кількість годин		
		теоретичних	практичних	усього
1	Вступне заняття	3	-	3
2	Помологія – наука про сорти плодово-ягідних культур	6	6	12
3	Тропічне садівництво	6	6	12
4	Горіхоплідні культури	9	12	21
5	Шкідники та хвороби плодово-ягідних культур	6	6	12
6	Дикорослі плодово-ягідні культури	6	12	18
7	Малопоширені плодово-ягідні культури	9	12	21
8	Збирання, зберігання та переробка плодово-ягідних культур	6	6	12
9	Особливості карликового садівництва	6	6	12
10	Вирощування винограду	9	12	21
11	Властивості плодово-ягідних культур	6	6	12
12	Дослідницька робота	6	15	21
13	Весняні роботи в розсаднику	3	9	12
14	Весняні роботи в плодовому саду	3	18	21
15	Підсумкове заняття	-	6	6
Разом:		84	132	216

ЗМІСТ ПРОГРАМИ

1. Вступне заняття (3 год.)

Теоретична частина. Ознайомлення з планом роботи гуртка. Правила поведінки під час занять. Техніка безпеки під час екскурсій .

Практичні роботи та екскурсії. Екскурсія в сад, ягідник, плодово-ягідний розсадник з метою ознайомлення з найпоширенішими плодовими і ягідними рослинами.

2. Помологія – наука про сорти плодово-ягідних культур (12 год.)

Теоретична частина. Основи сортознавства плодових і ягідних культур. Сорт та його значення. Основні районовані сорти плодових і ягідних культур. Помологічний опис сортів яблуні, груші, айви, аличі, сливи, персика, абрикоса, вишні, черешні.

Практична частина. Перегляд відеофільму про садівництво. Експерсія до плодового саду. Визначання сортів.

3. Тропічне садівництво (12 год.)

Теоретична частина. Тропічне садівництво. Погодно-кліматичні умови тропіків, що впливають на біологічні та господарські властивості плодів. Знайомство з тропічними плодовими культурами: банан, кокос, авокадо, манго, цитрусові, гранат.

Практичні роботи та екскурсії. Ознайомлення з зовнішніми ознаками тропічних видів плодів. Розпізнавання плодових рослин різних сортів за зовнішніми ознаками. Висівання авокадо, граната, цитрусових, ківі. Догляд та спостереження за висіяними плодами.

4. Шкідники та хвороби плодово-ягідних культур (12 год.)

Теоретична частина. Біологія найпоширеніших шкідників ягідних культур. Хвороби ягідних культур. Заходи боротьби з шкідниками і хворобами. Хвороби яблуні і груші: плодова гниль, парша, чорний рак, кореневий рак. Хвороби кісточкових порід: сіра або плодова гниль, коко мікоз. Заходи боротьби з кожною групою шкідників і хвороб. Біологічні методи боротьби з шкідниками саду.

Практична частина. Визначення шкідників за зовнішніми ознаками. Складання календарного плану роботи по боротьбі із шкідниками і хворобами. Виготовлення штучних гнізд для птахів. Проведення вікторини по вивченим темам.

5. Горіхоплідні культури (21 год.)

Теоретична частина. Значення горіхоплідних культур. Біологічна і господарська характеристика горіха і фундука. Різноманітність горіхоплідних. Районовані сорти волоського горіха. Способи розмноження. Підготовка насіння до сівби (стратифікація). Підготовка ґрунту. Строки і техніка посадки горіхоплідних. Догляд за сіянцями, формування крони. Збір, сушіння та зберігання волоського горіха і фундука.

Практичні роботи та екскурсії. Підготовка насіння до сівби та висівання його в ґрунт. Щеплення волоського горіха і фундука. Садіння саджанців. Догляд за насадженнями (ропушування ґрунту, внесення добрив, формування крони). Виготовлення наочних посібників.

6. Дикорослі плодово-ягідні культури (18 год.)

Теоретична частина. Біологічні особливості дикорослих плодово-ягідних культур: черешні, груші, яблуні, калини, чорниці, журавлини, ожини, суниці тощо. Лікарські властивості та розповсюдження дикорослих плодово-ягідних культур.

Практична частина. Екскурсія в ліс з метою ознайомлення з дикорослими плодово-ягідними культурами. Заготівля насіння черешні, аличі, груші, яблуні. виготовлення штучних гнізд для птахів. Проведення вікторини по вивченим темам.

7. Малопоширені плодово-ягідні культури (21 год.)

Теоретична частина. Інтродукція – залучення нових господарсько-цінних рослин, їх господарське та лікувальне значення. Біологічні особливості, розмноження хеномелесу, актинїдії, лимоннику китайського, ірги, кизилу, інжиру, мушмули, айви японської, барбарису, лимонника, обліпихи та інших малопоширених культур.

Практична частина. Практичні роботи в саду з розмноження та догляду за лимонником китайським, кизилом, айвою, барбарисом, обліпихою, та іншими маловідомими культурами. Формування та обрізка зерняткових порід. Формування та обрізка кісточкових плодових дерев. Стратифікація насіння плодових дерев.

8. Збирання, зберігання та переробка плодово-ягідних культур (12 год.)

Теоретична частина. Строки збирання. Збиральний інвентар, тара і пакувальні матеріали. Організація і техніка збирання врожаю. Товарна обробка плодів і ягід. Переробка плодів і ягід.

Практична робота та екскурсії. Збір врожаю в саду. Догляд за молодими деревами. Осіння обрізка дерев.

9. Особливості карликового садівництва (12 год.)

Теоретична частина. Значення вирощування карликових дерев. Карликові та напівкарликові підщепи для зерняткових і кісточкових порід. Площі садіння та живлення карликових дерев яблуні і груші. Догляд за карликовими насадженнями при звичайному способі вирощування.

Практична робота та екскурсії. Складання календаря догляду за плодово-ягідними культурами. Обрізання плодових дерев. Догляд за штамбом, кроною, ґрунтом.

10. Вирощування винограду (21 год.)

Теоретична частина. Народногосподарське значення виноградарства. Зони виноградарства в Україні. Біологічна та виробнича характеристика винограду. Районовані сорти винограду. Розмноження винограду. Заготівля чубуків, час і способи садіння. Формування виноградних кущів. Збирання врожаю винограду. Шкідники і хвороби винограду. Боротьба із шкідниками винограду.

Практична робота та екскурсії. Виготовлення саморобних наочних посібників. Заготівля чубуків, садіння винограду. Формування різних типів кущів винограду. Догляд за виноградниками (обрізання, розпушування ґрунту, внесення добрив).

11. Властивості плодово-ягідних культур (12 год.)

Теоретична частина. Значення плодово-ягідних культур у харчуванні людей, їх вплив на здоров'я людини. Вітамінні ягідні культури – чорна смородина, малина, суниця лісові, калина, обліпіха тощо, їх корисні властивості. Рослини радіопротекторної дії – чорниця, брусниця, суниця звичайні, горобина, калина, обліпіха тощо та їх використання.

Практична робота та екскурсії. Виготовлення вітамінних напоїв, соків, компотів. Застосування рослин радіопротекторної дії. Заварювання корисних чаїв. Проведення екологічних ігор, конкурсів, вікторин, свят.

12. Дослідницька робота (12 год.)

Теоретична частина. Ознайомлення з тематикою і методикою проведення дослідів. Планування дослідницької роботи.

Практична робота та екскурсії. Закладання дослідів, догляд за дослідними культурами. Проведення фенологічних спостережень. Оформлення щоденників спостережень дослідницьких робіт. Підготовка до презентації.

13. Весняні роботи в розсаднику (12 год.)

Теоретична частина. Види та строки проведення весняних робіт. Терміни «окуліровка», «щеплення».

Практична частина та екскурсії. Садіння дичок. Догляд за саджанцями (розпушування ґрунту, знищення бур'янів, підживлення).

14. Весняні роботи в плодovому саду (18 год.)

Теоретична частина. Основні принципи підготовки до посадки та висадки підщеп. Розмноження ягідних культур (поділом куща, однорічниками). Основні шкідники плодovих дерев.

Практична робота та екскурсії. Обрізання дерев і кущів. Основні способи щеплення плодovих дерев (брунькою, однорічниками). Перекопування

грунту, внесення добрив. Садіння плодкових дерев. Проведення заняття «Впізнай мене». Боротьба із шкідниками плодкових дерев.

15. Підсумкове заняття (6 год.)

Практична робота та екскурсії. Підведення підсумків роботи гуртка за рік, завдання на літній період. Виставка гербарних зразків, колекцій насіння, фото робіт.

ПРОГНОЗОВАНИЙ РЕЗУЛЬТАТ

Вихованці мають знати і розуміти:

- найпоширеніші сорти плодкових і ягідних культур;
- основні районовані сорти плодкових і ягідних культур;
- біологічні особливості, агротехніку вирощування малопоширених плодово-ягідних культур;
- догляд за садом у різні пори року;
- значення плодово-ягідних культур у харчуванні;
- найбільш поширені шкідники саду та методи боротьби з ними.

Вихованці мають вміти і застосовувати:

- визначати сорти плодкових дерев за зовнішніми ознаками;
- проводити найпростіші сезонні практичні роботи в плодovому саду, ягіднику, розсаднику;
- проводити найпростіші дослідження;
- класифікувати добрива (органічні та мінеральні);
- проводити фенологічні спостереження фаз розвитку;
- дотримуватися правил безпеки життєдіяльності при роботі в саду.

Вихованці мають набути досвід:

- заготівлі насіння черешні, аличі, груші, яблуні;
- садіння плодкових дерев, кущових ягідників та догляду за ними;
- збирання та зберігання плодового-ягідної продукції.

ЛІТЕРАТУРА

1. Вербицький В.В. Еколого-натуралістична освіта в Україні: історія, проблеми, перспективи / В. В. Вербицький. – Київ: Аверс, 2003. – 302 с.
2. Волкодав В.В. Державний реєстр сортів рослин, придатних для поширення в Україні. Державна служба з охорони прав на сорти рослин / В. В. Волкодав. – Київ, 2007. – 230 с.
3. Гладун Я. Д. Високовітамінні рослини на присадибній ділянці / Я. Д. Гладун. – Івано-Франківськ: Симфонія форте, 2007. – 176 с.
4. Копань В.П. Атлас сортів плодово-ягідних культур вітчизняної селекції / В. П. Копань. – Київ: АВС, 2001. – 208 с.
5. Куян В. Г. Плодівництво / В. Г. Куян. – Житомир, 2009. – 480 с.
6. Куян В. Г. Спеціальне садівництво / В. Г. Куян. – Київ: Світ, 2004. – 464 с.
7. Мазур П.О. Організаційно-методичні засади досягнення швидкоплідності юннатівського руху / П. О. Мазур. – Житомир: Рідна школа, №8. – 2006.
8. Мазур П. О. Плодово-ягідний розсадник / П. О. Мазур. – Київ: Водоспад, 2012. – 8с.
9. Мазур П. О. Північне виноградарство / П. О. Мазур. – Київ: Інтер'юсервіс, 2002. – 120 с.
10. Омельченко І. К. Культура яблуні в Україні / І. К. Омельченко. – Київ: Урожай, 2006. – 304 с.
11. Чиж О. Д. Інтенсивні сади яблуні / О. Д. Чиж, В. В. Фільов, О. М. Гаврилюк, С. М. Чухіль. Київ: Аграрна наука, 2008. – 224 с.
12. Шевчук І. В. Довідник по захисту плодового саду від шкідників та хвороб / І. В. Шевчук. – Київ: Наукова думка, 2001. – 320 с.